

Б. В. Погріщук,

доктор економічних наук,

В. І. Чернодон,

кандидат економічних наук

Вінницький інститут економіки

Тернопільського національного економічного університету

СВІТОГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК

Підвищення якості та безпеки продуктів харчування, що виробляються, є беззаперечною вимогою успішного розвитку та ефективного функціонування ринку, що може відбуватись лише шляхом реалізації інноваційної політики та інвестиційного забезпечення науково-технічних досліджень, технологічних регламентів, стандартів, що відповідають світовому рівню.

Із розвитком світоглобалізаційних процесів все більшого значення набувають питання побудови міжнародних відносин на якісно новій основі. Першочергового вирішення потребує проблема визначення та розробка нових організаційних, управлінських і технологічних факторів підвищення ефективності господарської діяльності, постає питання виробництва конкурентної за якістю та собівартістю продукції. Розв'язання якого безпосередньо пов'язане з повним використанням наявного потенціалу для розвитку і окремого виробництва, і економіки в цілому.

Щодо інноваційної діяльності, то вона досліджувалась в працях В. П. Александрова, Ю. М. Бажала, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, С. С. Герасимчука, П. Н. Завліної, М. І. Крупка, А. Я. Кузнецова, О. О. Лапко, В. Г. Мединського, Б. Й. Пасхавера, В. М. Петрова, В. П. Семиноженка, Н. М. Сіренко, В. П. Ситника, В. М. Трегобчука, Р. А. Фатхутдінова, Л. І. Федулової, Й. Шумпетера, О. В. Шубравської, М. Г. Чумаченка та ін. Втім, особливо актуальним в контексті інноваційних змін у функціонуванні АПК за сучасних умов господарювання є обґрунтування теоретичних, методологічних та організаційно-прикладних засад впливу світоглобалізаційних процесів на зазначену сферу.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення інноваційних процесів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Метою дослідження є визначення організаційно-економічних особливостей розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі під впливом світоглобалізаційних процесів, обґрунтування шляхів активізації інноваційної діяльності та аспектів міжнародного співробітництва щодо реалізації інновацій.

Під час розвитку усього агропромислового комплексу важливе значення мають інноваційні пріоритети,

реалізація яких потребує розробки конкретних програмних дій та системи інвестиційного забезпечення. Адже рівень розвитку аграрного ринку здійснює суттєвий вплив на рівень і якість життя населення, характеризує і визначає надійність забезпечення продовольчим ресурсом країни, сприяє зміцненню її продовольчої безпеки.

Рівень розвитку агропромислового комплексу істотно впливає на рівень і якість життя населення, характеризує і визначає надійність забезпечення продовольчими ресурсами країни, сприяє зміцненню її продовольчої безпеки.

Базою суспільства майбутнього стає науково-технічний прогрес, основою якого є формування науки як безпосередньої технології всіх видів діяльності. 90-ті рр. ХХ ст. характеризувались тим, що суспільство кардинально змінило свій соціально-економічний устрій. У ньому складається нова система цінностей, які входять у життя людей, руйнуючи старі уявлення. Однак незмінним є твердження про те, що вирішальну роль при цьому вирішують кадри. Від компетентності, професіоналізму, сукупності знань, умінь і навичок останніх залежать результати діяльності як економіки загалом, так і кожного підприємства зокрема [1].

Перехід від двостороннього до багатостороннього міжнародного співробітництва зумовлює потребу в розробці нових підходів до здійснення та регулювання інноваційних процесів.

Вагомим фактором формування економічної єдності світу, що сприяє інтернаціоналізації виробництва та сфери обігу, розвитку міжнародної господарської інтеграції, спільному вирішенню глобальних проблем суспільства та економіки виступає співпраця у сфері реалізації інновацій.

Щодо реалізації інноваційної продукції за межі України, то відбувається процес поступової активізації даного напрямку діяльності. Втім, обсяг придбання нових технологій значно перевищує (на 56 %) у 2008 р. їх передання, що у фактичних величинах складає 835 та 17 одиниць відповідно. Така тенденція є характерною для ряду країн, ринок новачій яких перебуває на стадії формування.

Нині експортерами інновацій виступають США, Німеччина, Франція та інші найбільш технологічно розвинуті країни, що здійснюють передання патентів, ліцензій, ноу-хау, результатів наукових розробок і дос-

ліджень, технологічного устаткування й методів управління. Переважна більшість країн світу відносяться до імпортерів, що купують на ринку інновацій результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, застосовуючи в подальшій їх реалізації власний економічний потенціал.

В умовах ринкової економіки, коли все більше посилюється конкуренція між товаровиробниками, на перший план виходить проблема виробництва конкурентної за якістю і собівартістю продукції. Вирішення цієї проблеми пов'язане безпосередньо із визначенням і повним використанням наявного природно-економічного потенціалу для розвитку, обґрунтування та найповнішого використання, основних організаційно-економічних і технологічних факторів підвищення ефективності виробництва. Для успішного вирішення цих питань основна роль належить активізації інноваційної діяльності.

Одним із стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні є високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості. Оскільки, інноваційний процес має безперервний характер, він не закінчується появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектно-ї потужності нової технології. Процес не переривається і після реалізації, тому що в міру впровадження новинка удосконалюється, стає більш ефективною, набуває нових споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери використання, нові ринки, нових споживачів, які приймають продукт або технологію як нове щодо себе. Таким чином, цей процес спрямований на створення ринків продуктів і проводиться у тісному взаємозв'язку із зовнішнім середовищем.

Стратегічний аспект інноваційної політики в агропромисловому комплексі полягає в можливості розробки та реалізації довгострокових інноваційних програм і проектів, що забезпечують досягнення поставлених цілей розвитку.

Невід'ємною складовою інноваційного розширення є постійне залучення нових ефективних факторів виробництва. При цьому конкурентоспроможність капіталу багато в чому залежить від готовності підприємств до впровадження інновацій. В умовах, коли вартість матеріально-технічних, енергетичні ресурсів значно зросла порівняно з вартістю сільськогосподарської продукції, проблема енерго- і ресурсозбереження стала пріоритетною в агровиробництві і поставила перед наукою завдання пошуку шляхів зниження витрат матеріально-технічних та енергетичних ресурсів.

Регулятором активного розвитку виробництва може стати науково-обґрунтований механізм обліку економічних інтересів у вартості кінцевого продукту. В агропромисловому комплексі, на початковому етапі реформ, співвідношення частки прибутку кожного учасника в вартості дає товаровиробникам — 40-60%, переробним підприємствам — 30-35%, торгово-посередницьким — 10-15% від загального прибутку. При

такому розподілі прибутку забезпечується стабільна робота всіх елементів технологічного процесу від виробника до споживання готового продукту. Такі заходи дозволяють стимулювати товаровиробників до виробництва продукції, і направляти спільний зусилля на технічне переоснащення підприємств, здійснення технологічного прориву на основі реалізації великих інвестиційних проектів.

Інноваційна діяльність не може бути забезпечена в повному обсязі без розвитку фінансово-кредитної системи, фондового ринку, розвитку науки і техніки на основі міжнародного співробітництва.

До основних шляхів реалізації інвестиційно-інноваційної політики в агропромисловому комплексі належать:

— формування загальної структури галузевої та інвестиційно-інноваційної системи в агропромисловому комплексі;

— формування стабільного організаційно-економічного механізму управління і стимулювання розвитку інноваційних процесів на всіх рівнях;

— удосконалення нормативно-правового забезпечення формування загальної структури галузевої інноваційної діяльності.

Інвестиційно-інноваційна політика повинна проводитися з метою стимулювання науково-дослідних робіт, упровадження результатів науково-технічної діяльності до державного та господарського обігу, уведення у виробництво нових сортів сільськогосподарських культур, ресурсо-зберігаючих технологій, біологічних засобів захисту рослин від шкідників і хвороб.

Ефективний розвиток вітчизняного аграрно-промислового виробництва визначається системою факторів різнобічного характеру, в ряду яких важливе значення має поглиблення територіального поділу праці та формування на цій основі спеціалізованих господарських структур задля виробництва певних видів конкурентоспроможної товарної продукції, що за всіх інших рівних організаційно-економічних умов зумовлює раціональне використання природно-кліматичного потенціалу живими організмами і є базою для визначення потреби в інвестиціях, обсягів пропозиції, задоволення попиту на аграрно-продовольчу продукцію на внутрішньому ринку, формування міжрегіональних фондів відповідно до потреб, та експортних ресурсів [2, с. 25].

Серед напрямків ефективного розвитку агропромислового комплексу на інноваційній основі слід виділити: впровадження сучасних інноваційних проектів й у виробничу, і в переробну сферу; розробку інноваційних підходів, що забезпечують ефективне використання перспективних інноваційних рішень; новітніх технологій; реорганізації підприємств на основі конкурентоспроможної техніки; активізації внутрішніх джерел зростання; розширення виробництва і реалізації продукції.

Ринкові умови змушують підприємницькі структури вдаватися до інноваційних змін, щоб здобути певні переваги у конкурентній боротьбі. Підвищення конкуренто-

спроможності підприємств дає їм змогу зайняти належне місце у світовому розподілі праці, що забезпечує ширший ринок збуту, збільшення грошових надходжень [3].

Актуальною на сьогодні є й проблема розповсюдження генетично модифікованих організмів, невизначеними є наслідки розповсюдження для природи, недосліджений в повному обсязі механізм самозапилення культур та впливу на людський організм, що може призвести до незворотніх змін в екосистемі.

Політикою більшості країн біотехнології визнані стратегічними напрямками, а ряд країн вже широко використовує відповідні напрацювання. У звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я (World Health Organization — WHO) визначено потенційні вигоди та ризики пов'язані із використанням ГМО і підкреслено, що практика ретельної оцінки безпеки ГМО перед видачею дозволу на їх вирощування і реалізацію, дозволяє виключити ризики для здоров'я людини та стану навколишнього середовища. Вказане твердження є дискусійним, зважаючи на відсутність повного переліку параметрів безпечності ГМО та продовження досліджень щодо їх впливу на людей [4, с. 158].

Наразі в Україні діє лише три лабораторії, які здійснюють аналіз щодо вмісту генетично-модифікованих організмів (ГМО) в продуктах харчування.

Тому, виникає закономірна потреба у створенні таких установ у кожній з областей України. Це необхідно, передусім, для обізнаності споживачів, та пов'язано із уведенням в Україні обов'язкового маркування продуктів, у яких вміст ГМО перевищує 0,9%.

Посилення і прискорення міжнародних інтеграційних процесів ставить перед економікою України низку питань і проблем. У загальному плані важливо підкреслити: країна має потребу в проведенні адекватної економічної глобалізації політики у сфері міжнародної економічної діяльності. Глобальна економіка потребує виваженої зовнішньоекономічної політики, яка підтримується міжнародними фінансово-економічними інститутами і відповідає національним інтересам України [5, с. 10].

Із метою забезпечення організаційної, правової та економічної підтримки інноваційної діяльності на різних рівнях і в різних формах потребує розвитку інноваційна інфраструктура, що визначається як сукупність підприємств, організацій, установ їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні, тренінгові тощо) [3].

Підвищення якості і безпеки продуктів харчування, що виробляються, є беззаперечною вимогою успішного розвитку та ефективного функціонування усього агропромислового підкомплексу, що може відбуватися лише шляхом реалізації інноваційної політики та інвестиційного забезпечення науково-технічних досліджень, технологічних регламентів, стандартів, що відповідають світовому рівню.

Шляхи формування глобалізованих систем передбачають використання двох механізмів: 1) вироблення універсальних моделей розвитку, реалізація яких дає змогу уніфікувати систему взаємозв'язків між економічними суб'єктами і впровадити міжнародні стандарти на всіх рівнях та у всіх підсистемах; 2) процес взаємопроникнення, об'єднання двох і більше систем у результаті гармонізації відносин та інтересів. Взаємодія протилежних за спрямованістю тенденцій звільняє необхідний для розвитку і трансформації економіки потенціал, який інтенсифікує розвиток на вищому рівні [1, с. 121 — 122].

У сучасних умовах росту інтернаціоналізації виробництва, підвищення відкритості національних економік, розвитку міжнародної економічної інтеграції, поглиблення всього спектру глобалізаційних процесів ніхто не стане заперечувати існування стійкої тенденції до посилення конкуренції. Міжнародна конкуренція, глобалізація ринків, масштабне проникнення на вітчизняний ринок іноземних товарів переводять проблему забезпечення конкурентоспроможності підприємства в розряд пріоритетних завдань, успішне вирішення яких забезпечить виживання та розвиток суб'єктів господарювання в новому середовищі [6, с. 250].

Формування обсягу виробництва і реалізації продукції в сучасних умовах має певні особливості, що полягають в наступному:

— плани виробництва і реалізації продукції орієнтуються на ринкові потреби конкретних споживачів, на своєчасне і якісне виконання договірних зобов'язань;

— в основі лежить договір на поставку продукції, при цьому підприємства самостійно вибирають постачальників, споживачів, встановлюють ціни;

— у поточних і оперативних планах повинні коригуватись показники плану виробництва і реалізації продукції з урахуванням змін у поставках сировини, фінансових можливостях покупців;

— пріоритетними для підприємства стають натуральні показники і показники якості продукції, саме вони відображають ступінь задоволення ринкових потреб з кількісного і якісного боку;

— необхідно враховувати можливості підприємства, його забезпечення різними видами ресурсів та виробничими потужностями;

— визначення обсягів виробництва та реалізації продукції повинно бути багатоваріантним і забезпечувати вибір оптимального плану, виконання якого дасть можливість одержати високий прибуток [7, с. 213].

Прояв внутрішніх факторів безпосередньо залежить від діяльності підприємств, системи ресурсного забезпечення, характеру організації системи стратегічного управління, системи загального менеджменту тощо. Тобто, ці фактори характеризують умови внутрішнього середовища підприємства, з погляду його конкурентоспроможності, ефективності адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища. Саме ця група факторів є найбільш значимою для забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку.

Сфера діяльності формує зовнішні фактори, які обумовлюються середовищем функціонування об'єкта, що є неоднорідними за джерелами свого походження, оскільки виступають проявом систем різного рівня, і поділяються, в свою чергу, на групи: галузеві — визначаються функціонуванням галузі (механізми внутрішньогалузевого регулювання, методи та рівень внутрішньогалузевої конкуренції, стан попиту тощо); макроекономічні, тобто фактори, що відображають умови функціонування національних економік; фактори розвитку світової економіки.

Ефективне функціонування і розвиток сільськогосподарських підприємств можливий лише при використанні досягнень науково-технічного прогресу, в основі котрого лежать інноваційні процеси, що дозволяє вести постійне оновленням при достатньому фінансовому забезпеченні та залученні інвестиційних ресурсів, як основну складову формування елементів інфраструктури господарства.

Зростання вимог споживачів до якості продукції, посилення конкуренції, у зв'язку зі вступом до СОТ, викликає необхідність у створенні умов, що забезпечують успішність вдосконалення конкурентоспроможності підприємств, розвитку ефективного господарського механізму.

Важливим аспектом входження до глобальної економічної системи є забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, об'єктивно враховуючи більш вигідне розміщення збутових мереж, можливість спільної розробки та використання новітніх технологій виробництва, освоєння нових підходів до просування та реалізації продукції. Уважаємо, що створення якісно нових виробничих відносин в агропромисловому комплексі, об'єднання науково-дослідних центрів, товаровиробників, переробних підприємств можливе тільки за умови створення інтеграційних формувань.

Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі за умов глобалізації досягається шляхом урегулювання нормативно-правового забезпечення сфери стимулювання інноваційної діяльності; створення системи кадрового забезпечення на основі врахування специфіки ведення агропромислового виробництва; скорочення лага інновацій за мобілізації власних коштів сільськогосподарських підприємств, а також активізації інвестування інновацій шляхом державної підтримки; забезпечення доступних умов кредитування й залучення інших фінансових джерел для розвитку інфраструктури інноваційної діяльності та використання ефективних механізмів управління науково-технічною діяльністю з використанням нових розробок у практичній діяльності.

Література

1. **Економічні** проблеми ХХ століття: міжнародний та український виміри / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. — К. : Знання, 2007. — 595 с. 2. **Інвести-**

ційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П. Т. Саблук, М. І. Кісіля, М. Ю. Коденська та ін. ; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. — К. : ННЦ ІАЕ, 2005. — 478 с. 3. **Йохна М. А.** Економіка і організація інноваційної діяльності / М. А. Йохна, В. В. Стадник. — К. : Видавничий центр „Академія”, 2005. — 400 с. 4. **Сіренко Н. М.** Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : монографія / Н. М. Сіренко. — Миколаїв, 2010. — 416 с. 5. **Канов А. А.** Экономическая глобализация как внешний фактор развития национальных хозяйств на современном этапе / А. А. Канов // Материали III Міжнар. наук.-практ. конф. — Сімферополь, 2010. — 451 с. 6. **Гринчуцький В. І.** Теоретичний аналіз деяких аспектів забезпечення конкурентоспроможності підприємства / В. І. Гринчуцький // Наук. вісн. Буковинської державної фінансової академії : зб. наук. праць : Економічні науки. — Вип. 4 (13). — Чернівці, БДФА, 2008. — С. 250 — 257. 7. **Кривов'язюк І. В.** Підприємство в умовах ринку / І. В. Кривов'язюк. — К. : „КОНДОР”, 2009. — 840 с.

Погрішук Б. В., Чорнодон В. І. Світоглобалізаційні процеси та їх вплив на розвиток інноваційної діяльності в АПК

У роботі визначено організаційно-економічні особливості розвитку інноваційної діяльності під впливом світоглобалізаційних процесів, аспекти міжнародного співробітництва щодо реалізації інновацій, обґрунтовано шляхи активізації інноваційної діяльності в АПК.

Ключові слова: інноваційна діяльність, агропромисловий комплекс, глобалізація.

Погрішук Б. В., Чорнодон В. І. Процессы глобализации и их влияние на развитие инновационной деятельности в АПК

В работе определены организационно-экономические особенности развития инновационной деятельности под воздействием глобализационных процессов, аспекты международного сотрудничества по реализации инноваций, обоснованы пути активизации инновационной деятельности в АПК.

Ключевые слова: инновационная деятельность, агропромышленный комплекс, глобализация.

Pogrischuk B. V., Chornodon V. I. Globalization processes and their impact on innovation in agriculture

In the paper the organizational and economic characteristics of innovation under the influence of globalization processes, aspects of international cooperation to implement the innovation, the ways of intensification of innovation in agriculture.

Key words: innovation, agriculture, globalization.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2011

Прийнято до друку 26.08.2011